

LIBER XI.

IN ILLO GENESIOS II, 25: « ET ERANT NUDI, ETC. » ET IN TOTUM CAPUT IER-
TICUM, CUIUS ILLUSTRANDI CAUSA DICITUR DE CONDITIOE ET CASU DIABOLI.

CAPUT I.

*Recitato textu Geneseos, explicatur versiculus 25
capitis secundi; recitaturque et explicatur caput
tertium.*

I. « Et erant nudi ambo Adam et mulier ejus, et non
» pudebat illos. Serpens autem erat prudentissimus om-
» nium bestiarum quæ sunt super terram, quas fecit Do-
» minus Deus. Et dixit serpens mulieri: Quid quia dixit
» Deus: Non edetis ab omni ligno paradisi? Et dixit mulier
» Serpenti: A fructu ligni quod est in paradiso edemus,
» de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit
» Deus: Non edetis ex eo, neque tangetis illud, ne mori-
» amini. Et dixit serpens mulieri: Non morte moriemini:
» sciebat enim Deus, quoniam qua die manducaveritis
» de eo, aperientur vobis oculi, et eritis tanquam dii,
» scientes bonum et malum. Et vidit mulier quia bonum
» lignum ad escam, et quia placet oculis videre, et deco-
» rum est cognoscere. Et sumens de fructu ejus edit, et
» dedit viro suo secum et ederunt. Et aperti sunt oculi
» amborum, et agnoverunt quia nudi erant, et consue-

» runt folia fici, et fecerunt sibi campestria. Et audierunt
» vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad vespe-
» ram, et absconderunt se Adam et mulier ejus a facie Do-
» mini Dei in medio ligni paradisi. Et vocavit Dominus
» Deus Adam, et dixit illi: Ubi es? Et dixit ei: Vocem
» tuam audivi deambulantis in paradiso, et timui, quia
» nudus sum, et abscondi me. Et dixit illi: Quis nuntia-
» vit tibi quia nudus es, nisi a ligno quod præceperam
» tibi tantum ne ex eo manducares, ab eo edisti? Et dixit
» Adam: Mulier quam dedisti mecum, hæc mihi de-
» dit de ligno, et edi. Et dixit Dominus Deus mulieri:
» Quid hoc fecisti? Et dixit mulier: Serpens seduxit me,
» et manducaui. Et dixit Dominus Deus serpenti: Quia
» fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, et ab
» omnibus bestiis, quæ sunt super terram. Super pectus
» tuum et ventrem tuum ambulabis, et terram edes om-
» nes dies vite tuæ. Et inimicitias ponam inter te et in-
» ter mulierem, et inter semen tuum et semen ejus: ipsa
» tibi servabit caput, et tu servabis ejus calcaneum. Et
» mulieri dixit: Multiplicans multiplicabo tristitias tuas
» et gemitum tuum. In tristitiis paries filios, et ad virum
» tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur. Adæ au-
» tem dixit: Quia audisti vocem mulieris tuæ, et edisti
» de ligno, de quo præceperam tibi de eo solo non edere,
» maledicta terra in operibus tuis: in tristitiis edes illam
» omnes dies vite tuæ: spinas et tribulos germinabit tibi;
» et edes fœnum agri. In sudore faciei tuæ edes panem
» tuum, donec converteraris in terram, ex qua sumptus es,
» quia terra es, et in terram ibis. Et vocavit Adam no-
» men mulieris suæ, Vita, quoniam hæc est mater om-
» nium viventium. Et fecit Dominus Deus Adam et mu-
» lieri ejus tunicas pelliceas, et induit eos. Et dixit
» Dominus Deus: Ecce Adam factus est tanquam unus ex

» nobis in cognoscendo bonum et malum. Et nunc ne
» aliquando extendat manum suam, etumat de ligno
» vitæ, et edat, et vivat in æternum. Et dimisit illum
» Dominus Deus de paradiso voluptatis operari terram,
» ex qua sumptus est. Et ejecit Adam, et collocavit eum
» contra paradisi voluptatis: et ordinavit Cherubim, et
» flammeam rhomphæam quæ vertitur, custodire viam
» ligni vitæ. »

II. Antequam hujus propositæ Scripturæ textum ex ordine pertractemus, admonendum arbitror, quod jam me et alibi in hoc opere memini prælocutum, illud a nobis esse flagitandum¹, ut ad proprietatem litteræ defendatur, quod gestum narrat ipse qui scripsit. Si autem in verbis Dei, vel cujusquam personæ in officium propheticum assumptæ, dicitur aliquid quod ad litteram nisi absurde non possit intelligi, procul dubio figurate dictum ob aliquam significationem accipi debet, dictum tamen esse dubitare fas non est: hoc enim a fide narratoris et pollicitatione expositoris exigitur.

III. « Erant ergo ambo nudi: » verum est, omnino nuda erant corpora duorum hominum in paradiso conversantium: « Nec pudebat eos. » Quid enim puderet, quando nullam legem senserant in membris suis repugnantem legi mentis suæ? Quæ illos pœna peccati post perperationem prævaricationis secuta est, usurpante inobedientia prohibitum, et justitia puniente commissum. Quod antequam fieret, nudi erant, ut dictum est, et non confundebantur: nullus erat motus in corpore, cui verecundia deberetur: nihil putabant velandum, quia nihil senserant refrenandum. Quemadmodum propagaturi essent filios, jam antea disputatum est²: non tamen eo modo

¹ Lib. viii, cap. 1, etc. — ² Rom. vii, 23. — ³ Supra lib. ix, cap. 3, et ro, etc.

credendum est, quo propagaverunt posteaquam crimen admissum predicta ultio consecuta est; cum prius quam morerentur, jam in corpore inobedientium hominum justissimo recipratu inobedientium membrorum tumultum mors concepta versaret. Nondum erant tales Adam et Eva, cum ambo nudi essent, et non confunderentur.

CAPUT II.

Serpentis sapientia quavis, et unde.

IV. « SERPENS autem erat ibi prudentissimus quidem, » sed omnium bestiarum quæ erant super terram, quas « fecerat Dominus Deus. » Translato enim verbo dictum est, « Prudentissimus, » vel sicut plures latini codices habent, « Sapientissimus, » non proprio quo in bonum accipi solet sapientia vel Dei, vel Angelorum, vel animæ rationalis: tanquam si sapientes apes etiam formiceasque dicamus, propter opera velut imitantia sapientiam. Quamquam iste serpens non irrationali anima sua, sed alieno jam spiritu, id est, diabolico, posset sapientissimus dici omnium bestiarum¹. Quantumlibet enim prævaricatores angeli de supernis sedibus suæ perversitatis et superbiæ merito dejecti sint, natura tamen excellentiores sunt omnibus bestiis propter rationis eminentiam. Quid ergo mirum si suo instinctu diabolus jam implens serpentem, eique spiritum suum miscens, eo more quo vates dæmoniorum implere solet, sapientissimum eum reddiderat omnium bestiarum secundum animam vivam irrationalemque viventium? Abusione quippe nominis ita sapientia dicitur

¹ Sent. dist. xxi, cap. 2.

in malo, quemadmodum in bono astutiat; cum proprie magisque usitate in latina duntaxat lingua sapientes laudabiliter appellantur, astuti autem male cordati intelligantur. Unde nonnulli, sicut in plerisque codicibus invenimus, ad usum latinæ locutionis, non verbum, sed potius sententiam transferentes, astutiorum omnibus bestiis istum serpentem, quam sapientiorum dicere maluerunt. Quid autem habeat hebræa proprietas, utrum illic in malo non abusive, sed proprie possint dici et intelligi sapientes, viderint qui eam probe noverunt. Nos tamen aperte legimus alio Scripturarum sanctorum loco sapientes ad malum, non ad bonum¹; et Dominus dicit sapientiores esse filios sæculi filii lucis², ad consulendum sibimet in posterum, quamvis fraude, non jure.

CAPUT III.

Diabolus non nisi per serpentem tentare permittitur.

V. NEC sane debemus opinari, quod serpentem sibi, per quem tentaret persuaderetque peccatum, diabolus elegerit; sed cum esset in illo propter perversam et invidiam voluntatem decipiendi cupiditas, non nisi per illud animal potuit, per quod posse permittitur. Nocendi enim voluntas potest esse a suo quoque animo prava; non est autem potestas nisi a Deo, et hoc ab dita altaque justitia, quoniam non est iniquitas apud Deum.

¹ Jerem. iv, 22. — ² Luc. xvi, 8.

CAPUT IV.

Tentatio hominis quare permittitur.

VI. Si ergo quaeritur, cur Deus tentari permiserit hominem, quem tentatori consensurum esse præsciebat, altitudinem quidem consilii ejus penetrare non possum, et longe supra vires meas hoc esse confiteor. Est ergo aliqua causa fortassis occultior, quæ melioribus sanctioribusque reservatur, illius gratia potius quam meritis eorum; sed tamen quantum vel donat sapere, vel sinit dicere, non mihi videtur magnæ laudis futurum fuisse hominem, si propterea posset bene vivere, quia nemo male vivere suaderet; cum et in natura posse, et in potestate haberet velle non consentire suadenti, adjuvante tamen illo qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam¹. Cur itaque tentari non sineret, quem consensurum esse præsciebat, cum id facturus esset propria voluntate per culpam, et ordinandus esset illius aequitate per penam: ut etiam sic ostenderet animæ superbæ ad eruditionem futurorum sanctorum, quam recte ipse uteretur animarum voluntatibus etiam malis, cum illæ perverse uterentur naturis bonis.

¹ Jacob. iv, 6.

CAPUT V.

Homo a tentatore dejectus, quia superbus.

VII. Næc arbitrandum est, quod esset hominem dejecturus iste tentator, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda, ut per humiliationem peccati, quam de se falso præsumperit, discretet. Verissime quippe dictum est; « Ante ruinam exaltatur cor, et ante » gloriam humiliatur¹. » Et hujus forte hominis vox est in Psalmo; « Ego dixi in abundantia mea: Non movebor » in æternum². » Deinde jam expertus quid mali habeat superba præsumptio propriæ potestatis, et quid boni adjuutorii gratiæ Dei; « Domine, inquit, in voluntate tua » præstitisti decori meo virtutem: avertisti autem faciem » tuam, et factus sum conturbatus³. » Sed sive illud de hoc homine, sive de alio dictum sit, extollenti se tamen animæ, et nimium tanquam de propria virtute præfidenti, etiam experimento pænæ fuerat demonstrandum, quam non bene se habeat facta natura, si a faciente recesserit. Hinc enim etiam maxime commendatur, quale bonum sit Deus, quando nulli ab eo recedenti bene est: quia et qui gaudent in mortiferis voluptatibus, esse sine dolorum timore non possunt; et qui omnino malum desertionis suæ majore superbiæ stupore non sentiunt, aliis qui hæc discernere noverunt, miseriore prorsus apparent; ut si nolunt recipere medicinam talia devitandi, valeant ad exemplum, quo possint talia devitari. Sicut enim apostolus Jacobus dicit; « Unusquisque tentatur a concupiscentia

¹ Prov. xvi, 18. — ² Psal. xxix, 7. — ³ Ibid. 8.

» sua abstractus et illectus: deinde concupiscentia cum » conceperit, parit peccatum; peccatum autem cum con- » summatum fuerit, generat mortem¹. » Unde sanato superbiæ tumore resurgitur, si voluntas quæ ante experimentum defuit, ut permaneretur cum Deo, saltem post experimentum adsit, ut redeatur ad Deum.

CAPUT VI.

Cur Deus permiserit hominem tentari.

VIII. Sic autem quidam moventur de hac primi hominis tentatione, quod eam fieri permiserit Deus, quasi nunc non videant universum genus humanum diaboli insidiis sine cessatione tentari. Cur et hoc permittit Deus? An quia probatur et exercetur virtus, et est palma gloriosior non consensisse tentatum, quam non potuisse tentari: cum etiam ipsi qui, deserto Creatore, eunt post tentatorem, magis magisque tentent eos, qui in verbo Dei permanent, præbeantque illis contra cupiditatem devitationis exemplum, et incutiant contra superbiæ timorem pium? Unde dicit Apostolus; « Intendens te ipsum ne et tu tenteris². » Mirum est enim quantum ista humilitas, qua subdimur Creatori, ne tanquam ejus adjuutorio non egentes, de nostris viribus præsumamus, per Scripturas omnes divinas cura continua commendatur. Cum ergo etiam per injustos justis, ac per impios pii proficiant, frustra dicitur: Non crearet Deus, quos præsciebat malos futuros. Cur enim non crearet³, quos præsciebat bonis profuturos, ut et utiles eorum bonis voluntatibus exerendis admonendis-que nascantur, et juste pro sua mala voluntate puniantur?

¹ Jacob. 1, 14; 15. — ² Gal vi, 1. — ³ 2 Sent. dist. xxur, cap. 1.

CAPUT VII.

Cur homo non talis creatus qui nollet unquam peccare.

IX. TALEM, inquit, faceret hominem, qui nollet omnino peccare. Ecce nos concedimus meliorem esse naturam, quæ omnino peccare nolit; concedat et ipsi non esse malam naturam, quæ sic facta est, ut posset non peccare si nollet, et justam esse sententiam qua punita est, quæ voluntate non necessitate peccavit. Sicut ergo ratio vera docet meliorem esse naturam, quam prorsus nihil delectat illicitum: ita ratio vera nihilo minus docet etiam illam bonam esse, quæ habet in potestate illicitam delectationem, si extiterit, ita cohibere, ut non solum de cæteris licitis recteque factis, verumetiam de ipsius pravæ delectationis cohibitione lætetur. Cum ergo hæc natura bona sit, illa melior, cur illam solam, et non utramque potius faceret Deus? Ac per hoc qui parati erant de illa sola Deum laudare, uberius eum debent laudare de utraque. Illa quippe est in sanctis Angelis, hæc in sanctis hominibus. Qui autem sibi partes iniquitatis elegerunt, laudabilemque naturam culpabili voluntate depravarunt, non quia præsciti sunt, ideo creari minime deberunt. Habent enim et ipsi locum suum, quem in rebus impleant pro utilitate sanctorum. Nam Deus nec justitia cujusquam recti hominis eget, quanto minus iniquitate perversi?

CAPUT VIII.

Quare creati qui præsciebantur futuri mali.

X. Quis autem sobria consideratione dicat: Melius non crearet, quem præsciebat ex alterius iniquitate posse corrigi, quam crearet etiam quem præsciebat pro sua iniquitate debere damnari? Hoc est enim dicere melius non esse qui alterius malo bene utendo misericorditer coronaretur, quam esse etiam malum, qui pro suo merito juste puniretur. Cum enim ratio certa demonstrat duo quedam non æqualia bona, sed unum superius, alterum inferius, non intelligunt tardi corde dicunt: Utrumque tale esset, nihil se aliud dicere quam: Solum illud esset. At sic cum æquare volunt genera bonorum, numerum minuunt; et immoderate augendo unum genus, alterum tollunt. Quis autem hos audiret, si dicerent: Quoniam excellentior sensus est videndi quam audiendi, quatuor oculi essent, et aures non essent? Ita si excellentior est creatura illa rationalis, quæ sine ullius pœnæ comparatione, sine ulla superbia Deo subditur; aliqua vero in hominibus ita creata est, ut in se Dei beneficium non possit agnoscere, nisi alterius videndo supplicium, ut non altum sapiat, sed timeat¹, id est, non de se præfidat, sed confidat in Deum: quis recte intelligens dicat: Talis esset ista qualis illa, nec videat se nihil aliud dicere quam: Non esset ista, sed sola esset illa? Quod si inerudite atque insipienter dicitur, cur ergo non crearet Deus, etiam quos malos futuros esse præsciebat, volens ostendere iram et demonstrare poten-

¹ Rom. xi, 20.

tiam suam, et ob hoc sustinet in multa patientia vasa iræ¹, quæ perfecta sunt in perditionem, ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam? Sic enim qui gloriatur, non nisi in Domino gloriatur², cum cognoscit non suum, sed illius esse, non solum ut sit, verumetiam ut non nisi ab illo bene sibi sit, a quo habet ut sit.

XI. Nimis itaque importune dicitur: Non essent quibus Deus tantam beneficentiam misericordiæ suæ tribueret, si aliter esse non possent, nisi essent et hi, in quibus vindictæ justitiam demonstraret. Cur enim non utrique potius essent, quando in utrisque et bonitas Dei et æquitas jure prædicatur?

CAPUT IX³.

De eadem difficultate.

XII. At enim si Deus vellet, etiam isti boni essent⁴. Quanto melius hoc Deus voluit, ut quod vellent essent: sed boni infructuose, mali autem impune non essent, et in eo ipso aliis utiles essent. Sed præsciebat quod eorum futura esset voluntas mala. Præsciebat sane, et quia falli non potest ejus præscientia, ideo non ipsius, sed eorum est voluntas mala. Cur ergo eos creavit, quos tales futuros esse præsciebat? Quia sicut prævidit quid mali essent facturi, sic etiam prævidit de malis factis eorum quid boni esset ipse facturus. Sic enim eos fecit, ut eis relinqueret unde et ipsi aliquid facerent, quo quidquid etiam culpa-

¹ Rom. ix, 22. — ² 2 Cor. x, 17. — ³ In editis caput ix incipit ad hæc verba: Cur enim non utrique, etc. — ⁴ 2 Sent. dist. xxii, cap. 1.

biliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem invenirent. A se quippe habent voluntatem malam, ab illo autem et naturam bonam, et justam penam; sibi debitum locum, aliis exercitationis adminiculum et timoris exemplum.

CAPUT X.

Malorum voluntatem in bonum convertere potest Deus: quare non faciat.

XIII. Sed posset, inquirunt, etiam ipsorum voluntatem in bonum convertere, quoniam omnipotens est. Posset placere. Cur ergo non fecit? Quia noluit. Cur noluerit, penes ipsum est. Debemus enim non plus sapere quam oportet sapere¹. Puto autem paulo ante satis nos ostendisse non parvi boni esse rationalem creaturam, etiam istam quæ malorum comparatione cavet malum: quod genus bonæ creature utique non esset, si omnium malas voluntates in bonum Deus convertisset, et nulli iniquitati penam debitam infligeret: ac sic non esset nisi solum illud genus, quod nulla vel peccati vel supplicii malorum comparatione proficeret. Ita velut aucta numerositate excellentioris generis, ipsorum generum bonorum numerus minueretur.

¹ Rom. xii, 3.

CAPUT XI.

Malorum poenis non indiget Deus, sed ex iis consulit bonorum saluti.

XIV. ERGO, inquam, est aliquid in operibus Dei, quod alterius malo indigeat, quo proficiat ad bonum? Ita-ne absurduerunt et excæcati sunt homines, nescio quo studio contentionis, ut non audiant vel videant quibusdam punitis, quamplurimi corrigantur? Quis enim paganus, quis Judæus, quis hæreticus non hoc in domo sua quotidie probet? Verum cum venit ad disputationem inquisitionemque veritatis, nolunt advertere sensus suos homines, ex quo opere divinæ providentiæ in eos veniat imponendæ commotio disciplinæ: ut si non corrigantur qui puniuntur, eorum tamen exemplo cæteri metuant, valeantque ad eorum salutem justa perniciēs aliorum. Num enim malitiæ eorum vel nequitiae Deus auctor est, de quorum iusta poena consulit, quibus hoc modo consulendum esse constituit? Non utique: sed cum eos vitis propriis malos futuros esse præsciret, non eos tamen creare destituit, utilitati deputans eorum, quos in hoc genere creavit, ut ad bonum proficere, nisi malorum comparatione, non possent. Si enim non essent, nulli rei utique prodesse. Parum-ne boni est actum ut sint, qui certe illi generi utiles sunt; quod genus quisquis non vult ut sit, nihil aliud agit, nisi ut ipse in eo non sit?

XV. « Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus¹; » prævidet bonos futuros, et creat; prævi-

¹ Psal. cx, 2.

det malos futuros, et creat: se ipsum ad fruendum præbens bonis, multa munerum suorum largiens et malis, misericorditer ignoscens, juste ulciscens; itemque misericorditer ulciscens, juste ignoscens: nihil metuens de cujusquam malitia, nihil indigens de cujusquam justitia: nihil sibi consulens nec de operibus bonorum, et honis consulens etiam de poenis malorum. Cur ergo non permitteret tentari hominem illa tentatione probandum, vincendum, puniendum, cum superba concupiscentia propriæ potestatis quod conceperat pareret, suoque fetu confunderetur, justoque supplicio a superbiæ atque inobedienciæ malo posteros deterreret, quibus ea conscribenda et annuntianda parabantur?

CAPUT XII.

Cur tentatio per serpentem fieri permissa.

XVI. Si autem quaeritur, cur potissimum per serpentem diabolus tentare permissus sit, jam hoc significandi gratia factum esse, quem non admoenat Scriptura tantæ auctoritatis, tantis Divinitatis documentis agens in prophetando, quantis effectis jam mundus impletus est? Non quod diabolus aliquid ad instructionem nostram significare voluerit, sed cum accedere ad tentandum non posset nisi permissus, num per aliud posset, nisi per quod permittebatur accedere? Quidquid igitur serpens ille significavit, ei providentiæ tribuendum est, sub qua et ipse diabolus suam quidem habet cupiditatem nocendi; facultatem autem nonnisi quæ datur, vel ad subvertenda ac perdenda vasa iræ, vel ad humilianda sive probanda

vasa misericordiae. Natura itaque serpentis unde sit, no-
vimus : produxit enim terra in verbo Dei omnia pecora,
et bestias et serpentes¹; quae universa creatura habens
in se animam vivam irrationalem, universae rationali
creaturae sive bonae sive male voluntatis, lege divini or-
dinis subdita est. Quid ergo mirum si per serpentem ali-
quid agere permissus est diabolus, cum daemonia in por-
cos intrare Christus ipse permiserit²?

CAPUT XIII.

*In Manicheos qui diabolum in creaturis Dei censeri
nolunt.*

XVII. MAGIS de ipsa natura diaboli scrupulosius quaeri
solet, quam totam quidam haeretici, offensi molestia male
voluntatis ejus, alienare conantur a creatura summi et
veri Dei, et alterum ei dare principium, quod sit contra
Deum. Non enim valent intelligere omne, quod est, in
quantum aliqua substantia est, et bonum esse, et nisi ab
illo vero Deo, a quo omne bonum est, esse non posse :
malam vero voluntatem inordinate moveri, bona inferiora
superioribus praependendo; atque ita factum esse, ut ra-
tionalis creaturae spiritus, sua potestate propter excellen-
tiam delectatus, tumesceret superbia, per quam caderet
a beatitudine spiritalis paradisi, et invidentia contabesce-
ret. In quo tamen bonum est hoc ipsum quod vivit, et
vivificat corpus, sive aërium, sicut ipsius diaboli vel dae-
monum spiritus, sive terrenum, sicut hominis anima,
cujusvis etiam maligni atque perversi. Ita dum nolunt

¹ Gen. 1, 25. — ² Matth. viii, 32.

aliquid, quod Deus fecerit, propria voluntate peccare, ip-
sius Dei substantiam dicunt primo necessitate, et post
inexpiabiliter voluntate corruptam atque perversam. Sed
de istorum dementissimo errore alias jam diximus multa.

CAPUT XIV.

Causa ruinae angelicæ. — Superbia, invidia.

XVIII. IN hoc autem opere quaerendum est secundum
sanctam Scripturam, quid de diabolo dicendum sit. Pri-
mo, utrum ab initio ipsius mundi sua potestate delectatus
abstiterit ab illa societate et charitate, qua beati sunt
Angeli, qui fruuntur Deo; an aliquo tempore in sancto
coetu fuerit Angelorum, etiam ipse pariter justus, et pa-
riter beatus. Nonnulli enim dicunt ipsum ei fuisse casum
a supernis sedibus, quod inviderit homini factu ad ima-
ginem Dei. Porro autem invidia sequitur superbiam, non
praecedit: non enim causa superbiendi est invidia, sed
causa invidendi superbia. Cum igitur superbia sit amor
excellentiae propriae, invidia vero sit odium felicitatis
alienae, quid unde nascatur satis in promptu est. Amando
enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet,
quod ei coequantur; vel inferioribus, ne sibi coequan-
tur; vel superioribus, quod eis non coequetur. Super-
biendo igitur invidus, non invidendo quisque superbus
est.

CAPUT XV.

Superbia et amor privatus fontes malorum. — Amores duo. — Civitates duæ. — Opus de Civitate Dei pollicetur.

XIX. MERITO initium omnis peccati superbiam Scriptura definivit, dicens : « Initium omnis peccati superbia¹. » Cui testimonio non inconvenienter aptatur etiam illud, quod Apostolus ait : « Radix omnium malorum est » avaritia² : » si avaritiam generalem intelligamus, qua quisque appetit aliquid amplius quam oportet, propter excellentiam suam, et quemdam propriæ rei amorem : cui sapienter nomen latina lingua indidit, cum appellavit privatum, quod potius a detrimento quam ab incremento dictum elucet. Omnis enim privatio minuit. Unde itaque vult eminere superbia, inde in angustias egestatemque contrahitur, cum ex communi ad proprium damno suo amore redigitur. Specialis est autem avaritia, quæ usitatus appellatur amor pecuniæ. Cujus nomine Apostolus per speciem genus significans, universalem avaritiam volebat intelligi dicendo : « Radix omnium malorum est » avaritia. » Hac enim et diabolus cecidit, qui utique non amavit pecuniam, sed propriam potestatem. Proinde perversus sui amor privat sancta societate turgidum spiritum, eumque coarctat miseria jam per iniquitatem satiari cupientem. Hinc alio loco cum dixisset : « Erunt enim homo mines se ipsos amantes³; » continuo subjecit, « Amatores pecuniæ, » ab illa generali avaritia cujus super-

¹ Eccli. x, 15. — ² Tim. vi, 10. — ³ 2 Tim. iii, 2.

bia caput est, ad hanc specialem descendens quæ propria hominum est. Neque enim essent etiam homines amatores pecuniæ, nisi eo se putarent excellentiores, quo ditiores. Cui morbo contraria charitas non quærit quæ sua sunt⁴, id est, non privata excellentia letatur : merito ergo et non inflatur.

XX. Hi duo amores, quorum alter sanctus est, alter immundus; alter socialis, alter privatus; alter communi utilitati consulens propter supernam societatem, alter etiam rem communem in potestatem propriam redigens propter arrogantem dominationem; alter subditus, alter æmulus Deo; alter tranquillus, alter turbulentus; alter pacificus, alter seditiosus; alter veritatem laudibus errantium præferens, alter quoquo modo laudis avidus; alter amicalis, alter invidus; alter hoc volens proximo quod sibi, alter subjicere proximum sibi; alter propter proximi utilitatem regens proximum, alter propter suam; præcesserunt in Angelis, alter in bonis, alter in malis; et distinxerunt conditas in genere humano civitates duas, sub admirabili et ineffabili providentia Dei, cuncta quæ creata sunt administrantis et ordinantis, alteram justorum, alteram iniquorum. Quarum etiam quadam temporali commixtione peragitur sæculum, donec ultimo iudicio separentur, et altera conjuncta Angelis bonis in rege suo vitam consequatur æternam, altera conjuncta angelis malis in ignem cum rege suo mittatur æternum. De quibus duabus civitatibus latius fortasse alio loco, si Dominus voluerit, disseremus.

⁴ Cor. xiii, 5.

CAPUT XVI.

Diabolus quandonam lapsus sit.

XXI. QUANDO ergo dejecerit superbia diabolum, ut naturam suam bonam prava voluntate perverteret, Scriptura non dicit: ante tamen factum fuisse, et ex hac eum homini invidisse, ratio manifesta declarat. In promptu est enim omnibus hæc intuentibus, non ex invidentia superbiam nasci, sed ex superbia potius invidentiam. Non autem frustra putari potest, ab initio temporis diabolum superbia cecidisse¹, nec fuisse ullum antea tempus, quo cum Angelis sanctis pacatus vixerit et beatus; sed ab ipso primordio creaturæ a suo Creatore apostatasse; ut illud quod Dominus ait: « Ille homicida erat ab initio, et in » veritate non stetit², » utrumque ab initio intelligamus, non solum quod homicida fuit, sed etiam quia in veritate non stetit. Et homicida quidem ab illo initio, ex quo homo potuit occidi, non autem potuit occidi, antequam esset qui occideretur. Ab initio ergo homicida diabolus, quia ipse occidit hominem primum, ante quem nullus homo fuit. In veritate autem non stetit, et hoc ab initio ex quo ipse creatus est, qui staret, si stare voluisset.

¹ 2 Sent. dist. iii, cap. Palaverunt. — 2 Joan. viii, 44.

CAPUT XVII.

An beatus fuerit diabolus ante peccatum.

XXII. QUOMODO enim duxisse etiam vitam beatam inter beatos Angelos credi potest, qui futuri sui peccati atque supplicii, id est, desertionis et ignis æterni præscius non fuit? Si præscius non fuit, merito quaeritur cur non fuerit? Neque enim sancti Angeli æternæ suæ vitæ ac beatitudinis incerti sunt. Nam quomodo beati, si incerti? An dicemus hoc Deum diabolo revelare noluisse, cum adhuc esset Angelus bonus, vel quid facturus, vel quid passurus esset; cæteris vero hoc revelasse quod essent in æternum in ejus veritate mansuri? Quod si ita est, ideo jam non æqualiter beatus, imo jam nec plane beatus fuit, quandoquidem plane beati de sua beatitudine certi sunt, ut eam nullus perturbet metus. Quo autem malo merito ita discernebatur a cæteris, ut ei Deus nec ea quæ ad ipsum pertinerent, futura revelaret? Numquid ille prius ultor, quam iste peccator? Absit. Neque enim Deus damnat innocentes. An forte ex alio genere Angelorum fuit, quibus Deus non dedit vel de se ipsis præscientiam futurorum? Qui quonam modo beati possint esse non video, quibus incerta est ipsa sua beatitudo. Nam et hoc quidam senserunt, non fuisse diabolum in illa sublimi natura Angelorum, quæ supercœlestis est; sed in eorum qui aliquanto inferius in mundo facti sunt, et per sua officia distributi. Tales enim fortasse posset aliquid etiam illicitum delectare: quam tamen delectationem si peccare nolent, libero arbitrio cohererent; sicut homo, maxime ille primus, qui

peccati poenam nondum habebat in membris, quandoquidem et ipsa a sanctis viris Deo subditis per ejus gratiam pietate superatur.

CAPUT XVIII:

Homo ante peccatum quomodo beatus fuerit.

XXIII. PORRO ista questio de beata vita, utrum eam quisquam jam habere dicendus sit, cui incertum est utrum secum permansura sit, an ei miseria quandoque succedat, potest et de ipso primo homine oriri. Nam si futuri sui peccati præsciis erat divinæque vindictæ, beatus esse unde poterat? Ergo erat in paradiso non beatus. Sed enim non erat futuri peccati sui præsciis? Ergo per hanc ignorantiam aut ejusdem beatitudinis incertus; et quomodo jam vere beatus? Aut falsa spe certus, non scientia; et quomodo non stultus?

XXIV. Sed tamen hominis adhuc in corpore animali constituti, cui obedienter viventi dandum adhuc esset Angelorum consortium, et mutatio corporis ex animali in spiritale, possumus intelligere beatam vitam secundum quemdam modum, etiamsi non erat præsciis futuri sui peccati. Neque enim et illi præscii fuerunt, quibus Apostolus dicit: « Vos qui spiritales estis, instruite hujusmodi » in spiritu lenitatis, intendens te ipsum, ne et tu teneris¹: » Non absurde tamen, nec improbe dicimus beatos jam fuisse hoc ipso, quod spiritales essent, non corpore, sed justitia fidei, spe gaudentes, in tribulatione patientes². Quanto magis ergo, et ampliore modo beatus

¹ Gal. vi, 1. — ² Rom. xii, 12.

erat homo in paradiso ante peccatum, quamvis incertus futuri sui casus, qui spe ita gaudebat propter præmium future commutationis, ut nulla esset tribulatio, cui tolerandæ patientia militaret. Quamvis enim non vana præsumptione de incerto certus velut stultus, sed spe non infidelis; antequam apprehenderet illam vitam, ubi certissimus ipsius æternæ vitæ suæ futurus esset, posset exultare, quemadmodum scriptum est, cum tremore¹; et hac exultatione multo abundantius in paradiso, quam sancti in his terris, beatus esse, modo quodam inferiore quam in illa vita æterna sanctorum supercoelestiumque Angelorum, non tamen nullo.

CAPUT XIX.

Angelorum conditio.

XXV. DICERE autem de aliquibus Angelis, quod in suo quodam genere beati esse possint, future suæ iniquitatis et damnationis, vel certe perpetuæ salutis incerti, quibus nec spes subesset, quod aliquando et ipsi aliqua in melius mutatione certi de hac re futuri essent, vix ferenda præsumptio est: nisi forte et hoc dicatur, ita creatos istos Angelos mundanis ministeriis distributos sub aliis sublimioribus et beatoribus, ut pro recte gestis præposituris suis accipiant illam vitam beatam ac sublimiorem, de qua possint esse certissimi, cujus utique spe gaudentes possint non incongrue dici jam beati. Ex quorum numero si diabolus cecidit cum sociis iniquitatis suæ, simile est hoc ei quod cadunt a justitia fidei etiam homines, simili super-

¹ Psal. ii, 12.

bia prævaricati, vel se ipsos seducentes, vel illi seductori consentientes.

XXVI. Sed asserant hæc duo genera bonorum Angelorum qui potuerint, unum supercelestium, in quibus nunquam fuit qui cadendo diabolus factus est; alterum autem mundanorum, in quibus fuit: mihi autem fateor unde hoc secundum Scripturas asseram, non interim occurrit, sed coarctatus quæstione illa, qua quæritur, utrum sui casus præsciis, antequam caderet, fuerit, ne suæ beatitudinis incertos esse vel aliquando fuisse Angelos dicerem, non sine causa putari posse dixi diabolum ab ipso creaturæ, hoc est, ab ipso vel temporis, vel suæ conditionis initio cecidisse, nec aliquando in veritate stetisse.

CAPUT XX.

Opinio de diabolo creato in malitia.

XXVII. UNDE nonnulli cum non in hanc malitiam libero voluntatis arbitrio esse deflexum, sed in hac omnino creatum putant, quamvis a Domino Deo summo et vero naturarum omnium creatore: adhibentque testimonium de libro Job, quoniam ibi scriptum est, cum de illo sermo esset: «Hoc est initium figmenti Domini, quod » fecit ut illudatur ab Angelis ejus¹: » cui sententiæ congruit quod in Psalmo scriptum est: «Draco hic quem » finxisti ad illudendum ei²; » nisi quod hic: «Quem » finxisti, » dixit? Non autem sicut ibi: «Hoc est initium » figmenti Domini: » tanquam in initio eum ita finxisset

¹ Job. xi, 14, juxta 1. xx. — ² Psal. cxi, 26.

ut malus, ut invidus, ut seductor, ut omnino diabolus esset, non voluntate depravatus, sed ita creatus.

CAPUT XXI.

Refellitur hæc opinio.

XXVIII. HÆC opinio quomodo non sit adversa ei, quod scriptum est: «Fecit Deus omnia bona valde¹, » quamvis conentur ostendere; nec insulse etiam vel inerudite asseratur, non tantum conditione prima, sed etiam nunc depravatis tot voluntatibus, in summa tamen omnia quæ creata sunt, id est, universam omnino creaturam bonam esse valde, non quod boni sint in ea mali, sed quod non efficiant malitia sua, ut sub Dei administratoris imperio, virtute, sapientia, decus et ordo universitatis aliqua ex parte turpetur sive turbetur, cum suis quibusque voluntatibus etiam malis, tribuantur certi et congrui limites potestatum et pondera meritorum, ut etiam cum ipsis convenienter justque ordinatis universitas pulchra sit: tamen quia cuilibet occurrit, et verum est atque manifestum, justitiæ ipsi esse contrarium, ut nullo præcedente merito, hoc ipsum in quoquam Deus damnet quod in eo ipse creaverit, certaque et evidens damnatio diaboli et Angelorum ejus ex Evangelio recitatur, ubi se dicturum Dominus prænuntiavit eis, qui a sinistris sunt: «Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus²; » nullo modo in eo naturam, quam Deus creavit, sed malam propriam voluntatem pœna ignis æterni plectendam esse credendum est.

¹ Gen. 1, 31. 2 Sent. dist. iii, cap. Idoque. — ² Matth. xxv, 41.

CAPUT XXII.

Opinionis ejusdem fundamenta convelluntur.

XXIX. Nec ejus naturam esse significatam quod dictum est: « Hoc est initium figmenti Domini, quod fecit, » ut illudatur ab Angelis ejus: » sed vel corpus aërium, quod tali voluntati congruenter aptavit; vel ipsam ordinationem; in qua eum fecit etiam nolentem utilem bonis; vel quod præsciens eum propria voluntate malum futurum, fecit eum tamen, non abstinens bonitatem suam in præbenda vita atque substantia futuræ etiam noxiæ voluntati, simul prævidens quanta de illo bona esset sua mirabili bonitate ac potestate facturus. Initium autem figmenti Domini dictus est, quod fecit, ut illudatur ab Angelis ejus, non quia ipsum primitus condidit, vel initio malum condidit; sed quia cum sciret eum ad hoc propria voluntate malum futurum ut bonis noceret, creavit eum ad hoc ut de illo bonis ipse prodesset. Hoc est enim, ut illudatur ab Angelis ejus; quoniam sic illudatur, cum sanctis prosunt tentationes ejus, quibus eos depravare conatur, ut malitia, in qua ipse esse voluit, eo nolente sit utilis servus Dei; quia hoc prævidens eum finxit. Ideo initium ad illudendum, quia et mali homines vasa ejusdem diaboli, et tanquam capitis corpus, quos nihilominus Deus malos futuros prævidens, creavit tamen ad utilitatem sanctorum, similiter illuduntur, eum et ipsi nocere volentibus, præstatum sanctis ex eorum comparatione cautela, et pia sub Deo humilitas et intelligentia gratiæ, et exercitatio ad tolerandos malos, et probatio ad

diligendos inimicos. Sed ille est initium figmenti, quod sic illudatur, quia præcedit istos et temporis antiquitate, et principatu malitiæ. Hoc autem illi Deus per sanctos Angelos facit, illo opere providentiæ, quo creatas naturas administrat, subdens videlicet angelos malos Angelis bonis, ut malorum improbitas, non quantum nititur, sed quantum sinitur, possit: nec tantum angelorum malorum, verum et hominum, donec etiam ista justitia, qua vivitur ex fide¹, quæ nunc patienter in hominibus exercetur, convertatur, in judicium², ut possint et ipsi non solum duodecim tribus Israël³, sed etiam Angelos judicare⁴.

CAPUT XXIII.

Ut intelligendum est diabolum in veritate nunquam stetitisse.

XXX. Quoniam ergo putatur nunquam diabolus in veritate stetitisse, nunquam cum Angelis beatam duxisse vitam, sed ab ipso suæ conditionis initio cecidisse, non sic accipiendum est, ut non propria voluntate depravatus, sed malus a bono Deo creatus putetur; alioquin non ab initio cecidisse diceretur: neque enim cecidit, si talis est factus⁵. Sed factus continuo se a luce veritatis avertit, superbia tumidus, et propriæ potestatis delectatione corruptus: unde beatæ atque angelicæ vitæ dulcedinem non gustavit, quam non utique acceptam fastidivit, sed nolendo accipere deseruit, et amisit. Proinde nec sui casus præsciens esse potuit; quoniam sapientia pietatis est fructus. Ille autem continuo impius, consequenter et mente cre-

¹ Rom. 1, 17. — ² Psal. xcvi. 15. — ³ Matth. xix, 28. — ⁴ 1 Cor. vi, 3. — ⁵ Joan. viii, 44.